

УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХТИЧ ЗА ПОХОДЖЕННЯМ, МУЗЕЄЗНАВЕЦЬ ЗА ОСВІТОЮ І ДІЯЛЬНІСТЮ, КРАЄЗНАВЕЦЬ ЗА ПОКЛИКАННЯМ (до 80-річчя від дня народження Петра Арсенича)

Михайло Паньків

УДК 069.01+908(477)(092)

Прикарпатське музеєзнавство і краєзнавство ось уже понад півстоліття важко уявити без Петра Арсенича. Він автор 55 книг, серед яких: «Січові стрільці» (Івано-Франківськ, 1990), «Станіслав — столиця ЗУНР» (Івано-Франківськ, 1993), «Гуцульський театр Гната Хоткевича (Коломия, 1993), «Родина Заклинських» (Галич, 1995), «Родина Шухевичів» (Івано-Франківськ, 1999), «Родина Озаркевичів» (Коломия, 1995), «Родина Бандерів» (Івано-Франківськ, 1998), «Криворівня в житті і творчості українських письменників, діячів науки і культури» (Івано-Франківськ, 2000) та ін. Крім того, П. Арсеничу належить 1593 наукові статті, 323 виступи на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях (у середньому шість конференцій на рік), організація 401 виставки (шість-сім щороку). Для музеїв Івано-Франківська, Львова, Києва він лише упродовж 1987—2014 років зібрав або придбав 1230 різноманітних експонатів. За ці 26 років провів 932 екскурсії, 2295 лекцій, 97 разів виступив на радіо і телебаченні тощо.

Петро Арсенич народився 24 січня 1934 року в с. Нижній Березів колишнього Косівського повіту в селянській родині. Матір Параску, з родини Малковичів, арештували, щоб вислати в Сибір, однак вона померла від побоїв прислужників режиму, залишивши троє дітей. Найстаршим був п'ятнадцятирічний Петро. Крім нього, були ще дві сестри. Батько вирішив вдруге не одружуватися, щоб не привести дітям мачуху, і сам виховував дітей. З великою вдячністю Петро Іванович згадує: «Мій батько, 1910 року народження, був май-

стром на всі руки: бляхарем, лісорубом, плівкобилки, кошики, рукавиці, обдратовував горщики, робив граблі, постолы тощо. Сам життєрадісний і нас учив не переживати. Якщо біда, казав, не треба журитися, бо скоро стане краще. Треба журитися тоді, коли дуже добре, бо добро вічно тривати не може. Завжди застерігав мене, щоб я не бавився в політику. У цьому я не послухав тата і завжди мав неприємності».

У сьомому класі П. Арсенич разом з Іваном, Степаном та Миколою Гениками, Іваном Ільницьким та іншими вступив до підпільної юнацької Організації українських націоналістів. Мав псевдо Заруба (так звали одного з героїв творів Андрія Чайковського). Члени підпільної організації читали заборонену літературу, розповсюджували листівки. Для цього вони придбали радіо і, прослухавши передачі, складали листівки, використовуючи вирізані з гуми букви. Такі листівки були досить короткі. Пізніше організація саморозпустилася.

Після закінчення 1953 року десятого класу середньої березівської школи він вступив до Київського університету імені Тараса Шевченка на історичний факультет. За перший семестр не отримував стипендії, оскільки іспит з російської мови склав на «трійку». Тому тато прислав посилку з яблуками, які він продавав на базарі. Щоб підтримати своє матеріальне становище, вільний від навчання час П. Арсенич підробляв на телеграфі, розносячи телеграми.

Згодом завдяки успішно складеним екзаменам він отримував стипендію. Закінчив П. Арсенич університет 1958 року за спеці-

альністю історик-музеєзнавець. Відтоді й до сьогодні займається музейною справою.

За направленням П. Арсенич прибув на роботу до Станіславського краєзнавчого музею на посаду молодшого наукового співробітника. Того року музеєві пощастило поповнити свої кадри ще такими талановитими й енергійними молодими працівниками, як Євген Цепенда (випускник Львівського університету ім. І. Франка), пізніше відомий архівознавець, та Олена Харитонова (випускниця Ленінградського університету), пізніше російський етнограф і археолог. Ця трійця активно долучилася до збирацької, наукової та експозиційної роботи музею. І знову більше ніж скромна зарплата в музеї змусила П. Арсенича підробляти. Таким підробітком були платні лекції й статті на краєзнавчу тематику, що сприяло формуванню його авторитету як обізнаного молодого науковця Івано-Франківщини. Крім того, йому вдалося налагодити зв'язки зі старшим поколінням інтелігенції краю, колишніми активними просвітителями, політичними та культурними діячами. Такі зв'язки сприяли збирацькій музейній роботі та розширили й поглибили його знання з історії України другої половини ХІХ — 40-х років ХХ ст., а музеєві допомогли значно поповнити свої фондові колекції.

У 1962 році П. Арсенича запросили на викладацьку роботу до Станіславського педагогічного інституту, спочатку на половину ставки, а через рік він повністю перейшов працювати туди. Читав курс археології. Молоді викладачі історико-філологічного факультету згрупувалися навколо Валентина Мороза. Так утворилася підпільна організація з боротьби за незалежну Україну. Члени організації розширювали свою мережу серед інтелігенції області, виступали з рефератами про заборонені події української історії, розповсюджували серед студентів самвидавівську літературу, направлену проти русифікації України, про самотність її мови й культури тощо. Восени 1965 року організацію було викрито КДБ. П. Арсенича виключили із членів КПРС і 1966 року звільнили з роботи в педінституті

«за піддержку идеологии украинского буржуазного национализма, за св'язь с националистом Морозом В. Я.».

На засіданні парткому Івано-Франківського педінституту від 28.02.1966 року одногосно було прийнято таке рішення: «За втрату політичної пильності, яка проявилася у тому, що т. Арсенич П. І. попав під вплив українського буржуазного націоналіста, одержував від Мороза, збирав і розповсюджував ворожі антирадянські вірші і пісні, приховував націоналістичну діяльність Мороза, за нещирість на партзборах, яка проявилася в тому, що він не все розповів про свій зв'язок з націоналістами, виключити Арсенича П. І. з рядів Комуністичної партії Радянського Союзу».

Таким чином, він знову повернувся до краєзнавчого музею, де незабаром очолив відділ історії. Продовжував збирати пам'ятки історії та культури краю, особливо ті, що стосуються кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. Його збирацька діяльність була досить успішною. Так, від лікаря-окуліста Я. Грушкевича (м. Івано-Франківськ) він отримав стос журналів «Наша Батьківщина». До того ж, йому вдалося врятувати їх від конфіскації КДБ, довівши, що там відсутні антирадянські матеріали. Учителька с. Іллінці Снятинського району передала П. Арсеничу радикальні газети «Народ» за 1890—1894 роки. Із с. Мишин Коломийського району надійшли матеріали про «Рідну школу». Від Любомира Погорецького (Коломия) отримав поштові листівки часів Першої світової війни, від колишньої учительки на Станіславщині Іванни Блажкевич із с. Денисова (Тернопільщина) — рукопис її спогадів «Жінка на бойовій лінії», що його він передав для опублікування у Львівський часопис «Дзвін», та багато інших матеріалів. Водночас не забував і про збирання побутових речей минулого з різних регіонів Прикарпаття.

Наприкінці 1970-х років мешканці Івано-Франківська готувалися до відкриття художнього музею. П. Арсенич і тут відзначився, відшукуючи художні полотна прикарпатців. Зокрема, завдяки йому було закуплено серію

картин у Тетяни Качури з Коломиї, які нині зберігаються в Музеї мистецтв Прикарпаття.

Петро Арсенич багато часу віддає роботі в архівах, наукових бібліотеках Києва, Львова, Івано-Франківська та інших міст України.

Результатом цієї діяльності стала серія статей про українських січових стрільців та воїнів УГА, які виїхали до радянської України і там займалися науковою та культурно-освітньою діяльністю. Усі вони загинули в 1937–1938 роках від репресивного режиму. Серед розвідок П. Арсенича є матеріали про діячів КПЗУ, які теж загинули в ті часи. Тим самим він повернув із забуття імена багатьох видатних українців, незважаючи на складні умови цензурного режиму. Усе це даром не проходить. Переслідування посилюються. У 1973 року його звільнили з посади завідувача відділу історії музею, залишивши науковим працівником. У грудні 1981 року в П. Арсенича КДБ безпідставно вилучило значну кількість літератури з історії України. Також йому заборонили виступати з лекціями, під час яких він активно пропагував історію та культуру рідного народу, пробуджуючи в часи застою у слухачів почуття громадянської гідності й національної свідомості.

П. Арсенич був справжнім колекціонером. Як книголюб і філокартист він збирав рідкісні видання книг, брошур, відозв часів національно-визвольної боротьби 1914–1950 років. Унікальною є збірка, присвячена Т. Шевченку, І. Франку, Б. Лепкому та іншим відомим людям. П. Арсенич зібрав кілька колекцій листівок, зокрема поштівків з автографами видатних діячів науки і культури та листівок ОУН-УПА 40–50-х років ХХ ст. Зібрані музейником експонати були представлені на багатьох філокартичних та букіністичних виставках у низці міст України. Його філокартична колекція зна-

чно доповнила експозиції музеїв І. Франка у Львові, Криворівні, Нижньому Березові.

У музеї П. Арсенич пропрацював до 1990 року, а потім перейшов на громадську роботу. Проте він не припиняв збирацьку, наукову та виставочну діяльність. П. Арсенич як громадський діяч Прикарпаття — це тема вже іншого повідомлення. Вона так само значима й багата своїми досягненнями.

Хоча пенсійний вік давно вже настав, проте П. Арсенич продовжує працювати в Народному музеї освіти Прикарпаття, займається створенням музею Тараса Шевченка в Івано-Франківську, часто друкує статті в журналах і газетах, виступає на телебаченні та радіо.

Петро Арсенич за 55 років своєї діяльності проявив себе як один з фундаторів музейного будівництва на Івано-Франківщині, як учений-краєзнавець та невтомний популяризатор історії, культури і мистецтва Прикарпатського краю. За вагомих внесок у розвиток національної культури П. Арсенич отримав звання заслуженого працівника культури України (1991); він став лауреатом республіканської премії ім. П. Чубинського (1991), обласних премій ім. І. Вагилевича (1994), ім. Марійки Підгірянки (1995), ім. Володимира Полека (2010), нагороджений орденами «За заслуги» III і II ступенів (2003, 2009) та багатьма іншими нагородами. Прізвище П. Арсенича ще за його життя ввійшло у число імен відомих діячів Прикарпаття. Творчих Вам успіхів, Петре Івановичу.

Уважаємо, що буде справедливо, якщо обласне управління культури, обласна «Просвіта», Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника підтримають кандидатуру П. Арсенича до нагородження орденом «За заслуги» I ступеня. Бо П. Арсенич і після 80 років продовжує збагачувати надбання нашої національної і духовної культури.